پارسیان دژ
تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

مجموعهٔ مقاله‌ها
نسخهٔ ماندگار

حکومت هخامنشیان

شیردال گریفن یا گریفون در ایران باستان

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی
انتشار: ۱۵ مرداد ۱۳۹۲ · ۴۰ دقیقه مطالعه

چکیدهٔ مقاله

شیردال گریفن یا گریفون (Griffon / Gryphon) که به فارسی شیردال نامیده می شود (دال در فارسی به معنی عقاب است)، یکی از جانوران اسطوره ای مشترک میان بسیاری از اقوام آسیایی و اروپایی است که بدنی مثل شیر و سر و بالی مثل عقاب دارد: پادشاهی فرهمند که بدنش چون شاه جنگل و سرش سر شاه آسمان بود و از گنج های پنهان جهان نگهبانی می کرد. شیردال در هنر و فرهنگ یونان باستان شیردال ها بیش از هر جایی دیده می شوند. طبق معمول یونانی ها در نشر و اشاعه باور به چنین موجودی بیش از هر قوم دیگری فعال بودند و در فرهنگ و

پارسیان دژ / حکومت هخامنشیان

شیردال

گریفن یا گریفون (Griffon / Gryphon) که به فارسی شیردال نامیده می شود (دال در فارسی به معنی عقاب است)، یکی از جانوران اسطوره ای مشترک میان بسیاری از اقوام آسیایی و اروپایی است که بدنی مثل شیر و سر و بالی مثل عقاب دارد: پادشاهی فرهمند که بدنش چون شاه جنگل و سرش سر شاه آسمان بود و از گنج های پنهان جهان نگهبانی می کرد.

شیردال

در هنر و فرهنگ یونان باستان شیردال ها بیش از هر جایی دیده می شوند. طبق معمول یونانی ها در نشر و اشاعه

باور به چنین موجودی بیش از هر قوم دیگری فعال بودند و در فرهنگ و هنر خود فراوان به شیردال های مختلف اشاره کرده اند. اما مصریان باستان از حدود 5300 سال پیش (احتمالا پیش از یونانی ها) با شیردال آشنا شده بودند.

قدیمی ترین شیردال کشف شده از اسیای مرکزی به سده های پنجم و چهارم پیش از میلاد برمی گردد و مربوط به حکومت های تابع امپراطوری هخامنشی می شوند.

...

هخامنشی ها شیردال را « نگهبانی در برابر اهریمن، جادو و دروغ » می دانستند. سر ستون های مشهور هخامنشی هم یکی از مشهورترین مصنوعات بشری هستند که شیردال ها را نمایش می دهند.نام این جانور در پارسی میانه « بشکوچ» است.

خیلی ها اعتقاد دارند سیمرغ در ادبیات کلاسیک پارسی نو، نمود نوینی از شیردال یا بشکوچ است، هر چند نام خود سیمرغ (سئین مورو : مرغ چینی) به پیش از اسلام باز می گردد. بازگشت نام این پرنده افسانه ای به سرزمین چین می تواند پرده از منشا اصلی افسانه شیردال بردارد.

شیردال هخامنشی

در ادبیات اروپایی نیز به شیردال اشاره فراوانی شده است. برای مثال دانته در کمدی الهی، جایی که سفر در دوزخ و برزخ به پایان می رسد سوار بر شیردالی که به سرعت برق حرکت می کند، سفر به بهشت را آغاز کرد.

اما این نخستین نمود شیردال در فرهنگ ایتالیایی نیست. در پیزا، از ایتالیای قرون وسطی شیردالی برنجی به جا مانده که به نظر می رسد منشا آن سرزمین های اسلامی باشد یا از روی دست صنعتگران مسلمان ساخته شده باشد. این شیردال که بزرگترین مجسمه شیردال دوره اسلامی است بیش از یک متر بلندی دارد و احتمالا در قرن یازدهم میلادی در آندالوس (Andaluce) ساخته شده است.

معمولا شیردال ها بدون بال تصور می شدند، اما در نشان های خانوادگی که از قرن یازدهم در اروپا رایج شدند، پاهای پیشین شیردال ها شبیه پای عقاب به نظر می رسید و در برخی شیردال ها بال هایی آشکار پیدا کردند.

گریفین ها طبقه افسانه ها موجوداتی وفادار بودند و حتی اگر جفتشان می مرد، پس از او به سراغ جفتگیری نمی رفتند.

می گویند نگاه منفی کلیسا با ازدواج مجدد به افتخار این افسانه مربوط به شیردال ها بوده است، زیرا کلیسا

شیردال را که موجودی زمینی و آسمانی بود، نماد عیس مسیح (ع) می پنداشت.

اما به هر حال افسانه ها همیشه با هم سازگار نیستند. می گویند گاهی اوقات شیردال ها با اسب ها جفت می شددن و از نسل آنها جانوری به نام اسپدال (Hippogriff) متولد می شد.

طبق افسانه های اروپایی پنجه شیردال شفا بخش بوده و پر شیردال می توانست چشمان نابینا را بینایی بخشد، اما انچه در عطاری های اروپایی به عنوان پنجه شیردال فروخته می شد چیزی نبود جز شاخ بز کوهی .

اما منشا همه این افسانه ها کجاست؟

بر خلاف هر جانور دیگری که مورد بحث قرار گرفته، هیچ موجود مشابهی در میان جانوران خاورمیانه، مصر یا یونان وجود ندارد که بگوییم شیردال نسخه تخیلی شده چنین موجودی است .

تا اینکه خانم ادریان مه یر، مردم شناس و متخصص تاریخ علم دانشگاه استنفورد که هم در زمینه افسانه ها و هم درباره تاریخ اکتشافات دیرینه شناسی تحقیقات زیادی انجام داده نظر جالبی ابراز کرد.

طبق نظر خانم مه یر، شیردال تصویر بود که تاجران عصر باستان که در جاده ابریشم سفر می کردند در کوهستان های آلتایی در سرزمین سکاها (قزاقستان و مغولستان امروز) فراوان به چشمانشان می خورد، اسکلت های سنگواره شده دایناسوری متوسط به نام Protoceratops که هنوز هم در این مناطق به وفور پیدا می شود!

این اسکلت به خاطر شکل خاص منقار این حیوان، چهار پا بودنش و پس سر برآمده و یقه مانندش برای مردم آن زمان چیزی جز بقایای جانوران ناشناخته و جادویی معنی نمی داد. تعجبی ندارد که نخستین شیردال در آسیای میانه دیده نشدند، زیرا سرزمینی که سنگواره های Protoceratops در آن پیدا شد، مهد هیچ تمدن یکجا نشینی نبود ولی محل عبور کاروان های بسیاری بود که در دوران باستان به این مناطق سفر می کردند.

> برگرفته شده از گویا آنلاین

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «شیردال گریفن یا گریفون در ایران باستان»، پارسیان دژ، ۱۳۹۲.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

https://parsiandej.ir/articles/1308/pdf/شیردال.pdf

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵